

استاد محترم

مؤسسه آموزش عالی علامه قاضی گلپایگانی

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه کارشناسی ارشد
گرایش حقوق خصوصی

عنوان

بررسی مقایسه ای حقوق معنوی هنرمندان مجری اثر در حقوق ایران و فرانسه

نگارش

ابوالفضل معتمدی زاده

استاد راهنما

دکتر محسن روشن

شهریور ۱۴۰۱

صور تجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

نام و نام خانوادگی دانشجو: **ابوالفضل مصدقی زاده** شماره دانشجویی: **۹۹۱۳۴۶۰۰۴۶**

رشته: **علوم انسانی**

دانشکده: **علوم انسانی**

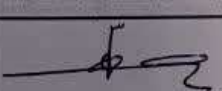

عنوان پایان نامه: **بررسی تطبیقی الگوی حکمرانی در حکومت ایران و انگلستان**

تعداد واحد پایان نامه: **۴ واحد** تاریخ دفاع: **۱۴۰۱/۰۶/۱۰**

این پایان نامه به مدیریت تحصیلات تکمیلی به منظور بخشی از فعالیت های تحصیلی لازم برای اخذ مدرک کارشناسی ارشد ارائه می گردد. دفاع از پایان نامه در تاریخ مورد تایید و ارزیابی هیات داوران قرار گرفت و با نمره ۱۹ و درجه به تصویب رسید.

بسیار خوب ۱۴۰۱/۰۶/۱۰

اعضاء هیات داوران

عنوان	نام و نام خانوادگی	مرتبه علمی	امضاء
۱- استاد راهنما	علی روشن	استاد یار	
۲- استاد مشاور			
۳- متخصص و صاحب نظر از داخل دانشگاه	میرزا محمد		
۴- متخصص و صاحب نظر از خارج دانشگاه	پوران شیری		
۵- نماینده تحصیلات تکمیلی دانشگاه	میرزا محمد		

دسترسی به این مدرک بر پایه آیین نامه ثبت و اشاعه پیشنهادها، پایان نامه ها، و رساله های تحصیلات تکمیلی و صیانت از حقوق پدیدآوران در آنها (وزارت علوم، تحقیقات، فناوری به شماره ۱۹۵۹۲۹/۱۹۵۹۲۹ و تاریخ ۱۳۹۵/۹/۶) از بایگاه اطلاعات علمی ایران (گنج) در پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (ایراندک) فراهم شده و استفاده از آن با رعایت کامل حقوق پدیدآوران و تنها برای هدف های علمی، آموزشی، و پژوهشی و بر پایه قانون حمایت از مؤلفان، مصنفان، و هنرمندان (۱۳۴۸) و الحاقات و اصلاحات بعدی آن و سایر قوانین و مقررات مربوطه شذنی است.

تعهدنامه اصالت اثر

شماره:

تاریخ:

اینجانب ابوالفضل معتمدی زاده دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد در رشته حقوق گرایش حقوق خصوصی که در تاریخ ۱۴۰۱/۶/۱۰ از پایان نامه خود تحت عنوان بررسی مقایسه ای حقوق معنوی هنرمندان مجری اثر در حقوق ایران و فرانسه با کسب درجه بسیار خوب دفاع نموده ام، شرعاً و قانوناً متعهد می شوم:

۱) مطالب مندرج در این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و غیره استفاده نموده‌ام، رعایت کامل امانت را نموده، مطابق مقررات، ارجاع و در فهرست منابع و مآخذ اقدام به ذکر آن‌ها نموده‌ام.

۲) تمامی یا بخشی از این پایان نامه قبلاً برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و موسسات آموزش عالی استفاده نشده است.

۳) مقالات مستخرج از این پایان نامه کاملاً حاصل کار اینجانب بوده و از هرگونه جعل داده و یا تغییر اطلاعات پرهیز نموده‌ام.

۴) از ارسال همزمان و یا تکراری مقالات مستخرج از این پایان نامه (با بیش از ۳۰ درصد همپوشانی) به نشریات و یا کنگره های گوناگون خودداری نموده و می‌نمایم.

۵) کلیه حقوق مادی و معنوی حاصل از این پایان نامه متعلق به موسسه فیض بوده و متعهد می شوم هرگونه بهره مندی و یا نشر دستاوردهای حاصل از این تحقیق اعم از چاپ کتاب، مقاله، ثبت اختراع و غیره (چه در زمان دانشجویی و یا بعد از فراغت از تحصیل) با کسب اجازه از تیم استادان راهنما و مشاور و حوزه پژوهشی دانشکده باشد.

۶) در صورت اثبات تخلف (در هر زمان) مدرک تحصیلی صادر شده توسط موسسه فیض از درجه اعتبار ساقط و اینجانب هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی دانشجو: ابوالفضل معتمدی زاده

امضا:

تقدیم به همسر عزیزم که در همه سختی‌ها و تمامی لحظات زندگی ام همراه و هم قدمم بوده؛

تقدیم به دختر زیبایم؛ کوثر

تقدیم به پسر مهربانم؛ علیرضا

امیدوارم این اثر را در عوض گوشه‌ای از محبت‌هایشان بپذیرند.

تقدیر و تشکر:

بسی شایسته است به پاس تلاش‌ها و زحمات مستمر استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر محسن روشن که در راستای توسعه و پیشرفت همه جانبه، نهایت سپاس و قدردانی خویش را خدمت ایشان ابراز دارم که در سایه دانش و هدایت ایشان این پژوهش به سرانجام رسید.

چکیده

اجرای آثار یکی از حقوق مادی پدیدآورندگان آثار ادبی - هنری است، لذا اشخاصی که به اجرای اثر می‌پردازند باید از خالق آن اجازه داشته باشند، اگرچه هنرمندان مجری غالباً بیش از پدیدآورندگان آثار در بین مردم شناخته شده‌اند و چه بسا بتوان راز ماندگاری بسیاری از آثار در ذهن مردم را اجرای خوب هنرمندان اجراکننده آن اثر دانست، ولی این اشخاص مورد حمایت سیستم حق مؤلف قرار نگرفته و هم ردیف پدیدآورندگان محسوب نشده‌اند. اجراکنندگان صرفاً منتقل‌الیه حق اجرای پدیدآورندگان نیز نیستند، بلکه به عنوان یکی از اشخاص مورد حمایت سیستم حقوق مرتبط قلمداد می‌شوند. این سیستم از حیث سلسله مراتب مادون سیستم حق مؤلف است و از اشخاصی حمایت می‌کند که به اجرا، انتشار و پخش آثار می‌پردازند. قانون مالکیت فکری فرانسه، با الهام از قواعد حقوق ادبی و هنری، حق ولایت و حق حرمت را برای هنرمند مجری پذیرفته است. رویه قضایی و دکترین حقوقی این کشور، برای تکمیل حمایت، از راه‌های دیگری نیز مدد جسته‌اند. با توجه به عدم تصریح متون قانونی ایران، درباره هنرمندان مجری و حمایت از منافع معنوی ایشان، لاجرم حمایت از این منافع از سایر راه‌ها شایسته و بایسته است. در این راستا استفاده از ابزار حقوق قراردادهای، حقوق عام مربوط به شخصیت و نیز قواعد مسئولیت مدنی تاحدودی راه‌گشاست؛ البته تامین مناسب حقوق معنوی ایشان نیازمند قانون‌گذاری ویژه و پیش‌بینی صریح حق ولایت و حق حرمت و تعیین قلمرو آن‌هاست. از این رو پیشنهادهای تقنینی در لایحه حمایت از مالکیت فکری در این زمینه با اصلاحاتی قابل تأیید است.

کلمات کلیدی: حقوق، حقوق معنوی، هنرمندان مجری، حقوق ایران، حقوق فرانسه

فهرست

فصل اول معرفی پژوهش	۴
۱-۱ بیان مساله پژوهشی	۵
۲-۱ پیشینه و تاریخچه موضوع تحقیق	۶
۳-۱ اهمیت و ارزش تحقیق	۸
۴-۱ اهداف تحقیق	۸
۱-۴-۱ هدف اصلی	۸
۲-۴-۱ اهداف فرعی	۸
۵-۱ سوال های تحقیق	۸
۱-۵-۱ سوال اصلی	۸
۲-۵-۱ سوالات فرعی	۹
۶-۱ فرضیه های تحقیق	۹
۱-۶-۱ فرضیه اصلی	۹
۲-۶-۱ فرضیه های فرعی	۹
۷-۱ روش تحقیق	۹
۸-۱ ابزار گردآوری داده ها	۹
۹-۱ ابزار تجزیه و تحلیل	۹
۱۰-۱ کاربرد نتایج تحقیق	۹
فصل دوم مبانی نظری و پیشینه پژوهش	۱۰
۱-۲ مبانی و مفاهیم مربوط به حق	۱۱
۱-۱-۲ مفهوم حق	۱۱
۱-۱-۲-۱ حق از دیدگاه دکتر کاتوزیان	۱۱
۲-۱-۲ مهمترین مصادیق حقوق معنوی در خصوص آثار ادبی و هنری	۱۱
۳-۱-۲ نگاهی به پیشینه و جایگاه حق انتساب در نظام های مهم حقوقی	۱۲
۴-۱-۲ نظریه های مربوط به حق انتساب آثار ادبی و هنری	۱۴
۱-۴-۱-۲ نظریه حقوق طبیعی	۱۴
۲-۴-۱-۲ نظریه پاداش و انگیزه کار	۱۴
۲-۲ مفهوم حقوق معنوی	۱۵

۱۵	۱-۲-۲ مفهوم‌شناسی حقوق معنوی
۱۶	۲-۲-۲ مشروعیت حقوق معنوی
۱۶	۱-۲-۲-۲ تحریر محل نزاع؛ ماهیت‌شناسی حقوق معنوی
۱۷	۲-۲-۲-۲ ادله موافقان مشروعیت حقوق معنوی
۲۳	۳-۲-۲ دیدگاه‌های مخالفان مشروعیت حقوق معنوی
۲۷	۴-۲-۲ جایگاه حقوق معنوی در حقوق مالکیت ادبی و هنری در کنوانسیون‌های بین‌المللی و نظام‌های مختلف حقوقی ..
۳۲	۵-۲-۲ جایگاه حقوق معنوی در حقوق مرتبط (مجاور) در نظام‌های حقوقی مختلف
۳۵	۶-۲-۲ تحلیل جنبه سلبی حق انتساب
۳۸	۷-۲-۲ دزدی ادبی و تفکیک ایده از بیان
۳۹	۸-۲-۲ توسعه حق انتساب به حقوق مرتبط
۴۰	۹-۲-۲ استثنائات حق انتساب
۴۱	فصل سوم حمایت از حقوق معنوی هنرمندان مجری اثر در حقوق ایران
۴۲	۱-۳ رویکرد حقوق ایران نسبت به حمایت از هنرمندان مجری
۴۷	۲-۳ حقوق معنوی بنیادین هنرمند مجری
۴۷	۱-۲-۳ حق ولایت (حق بر نام)
۴۸	۲-۲-۳ حق احترام به اجرا (حق تمامیت اجرا)
۵۰	۳-۳ گستره موضوعی حقوق مالی هنرمندان مجری اثر و نحوه اعمال آن در اجراهای مشترک
۵۰	۴-۳ حق ارائه اجرا به عموم
۵۱	۵-۳ بهره‌برداری مستقل از تصویر و صدا
۵۲	۶-۳ حق اجاره و عاریه
۵۲	۷-۳ بررسی قابلیت اسقاط و ضوابط ویژه حاکم بر انتقال حقوق مالی ناشی از اجرا
۵۲	۱-۷-۳ بررسی امکان چشم پوشی از حقوق مالی
۵۳	۲-۷-۳ ضوابط ویژه حاکم بر انتقال حقوق مالی ناشی از اجرا
۵۵	۸-۳ مصادیق قابل مناقشه حقوق معنوی
۵۵	۱-۸-۳ حق افشا (حق تصمیم‌گیری برای انتشار)
۵۵	۲-۸-۳ حق اصلاح و استرداد
۵۶	۹-۳ حمایت از منافع معنوی هنرمندان مجری از راه سایر شیوه‌ها
۵۶	۱-۹-۳ حقوق قراردادهای
۵۷	۲-۹-۳ راههای غیرقراردادی حمایت از منافع معنوی هنرمند مجری

۵۹	فصل چهارم حمایت از حقوق معنوی هنرمندان مجری اثر در حقوق فرانسه
۶۰	۱-۴ حقوق معنوی بنیادین هنرمند مجری اثر در حقوق فرانسه
۶۰	۱-۱-۴ حق ولایت (حق بر نام)
۶۱	۲-۱-۴ حق احترام به اجرا (حق تمامیت اجرا)
۶۲	۲-۴ گستره موضوعی حقوق مالی و نحوه اعمال آن در اجراهای مشترک
۶۳	۱-۲-۴ حق اجازه ضبط، تکثیر، ارائه (عرضه) اجرا
۶۳	۲-۲-۴ حق ضبط یا تثبیت اجرا
۶۳	۳-۲-۴ حق انحصاری تکثیر (باز تولید)
۶۴	۴-۲-۴ حق ارائه اجرا به عموم
۶۵	۵-۲-۴ بهره‌برداری مستقل از تصویر و صدا
۶۶	۶-۲-۴ حق اجاره و عاریه
۶۶	۷-۲-۴ بررسی قابلیت اسقاط و ضوابط ویژه حاکم بر انتقال حقوق مالی ناشی از اجرا
۶۷	۳-۴ ضوابط ویژه حاکم بر انتقال حقوق مالی ناشی از اجرا
۶۷	۴-۴ مصادیق قابل مناقشه حقوق معنوی
۶۸	۱-۴-۴ حق افشا (حق تصمیم‌گیری برای انتشار)
۶۸	۲-۴-۴ حق اصلاح و استرداد
۶۹	۵-۴ حمایت از منافع معنوی هنرمندان مجری از راه سایر شیوه‌ها
۶۹	۱-۵-۴ حقوق قراردادهای
۶۹	۲-۵-۴ راههای غیرقراردادی حمایت از منافع معنوی هنرمند مجری
۶۹	۱-۲-۵-۴ حرمت شخصیت و زندگی خصوصی
۷۰	۲-۲-۵-۴ سایر راههای غیر قراردادی
۷۱	فصل پنجم نتیجه‌گیری و پیشنهادها
۷۲	۱-۵ نتیجه‌گیری
۷۳	۲-۵ پیشنهادات
۷۵	منابع

فصل اول: معرفی پژوهش

۱-۱ بیان مساله پژوهشی

هنرمندان مجری اثر، شامل آن دسته از هنرمندانی است که زمینه ساز خالق در زمینه‌های هنری و ادبی هستند. از جمله این هنرمندان می‌توان به اجراکنندگان آثار، تولیدکنندگان حامل‌های شنیداری و سازمان‌های پخش رادیو-تلویزیونی اشاره داشت. پدیدآورندگان آثار ادبی و هنری علاوه بر حقوق مالی ناشی از اثر، از جمله حق بهره‌برداری انحصاری، از حقوق معنوی نیز برخوردارند. حقوق معنوی آن دسته از حقوق و امتیازات غیرمالی است که به شخصیت پدید آورنده مربوط است و برای حمایت از آن مقرر شده است. در کنار پدیدآورندگان آثار ادبی و هنری، گروه دیگری در راستای شناسایی، توزیع و اجرای آثار ادبی و هنری فعالیت می‌کنند. برای حمایت این اشخاص از حقوق مجاور یا مرتبط با حقوق ادبی و هنری سخن به میان می‌آید. در این میان هنرمندان مجری، که همانند پدید آورنده اثر ادبی و هنری منحصراً اشخاصی حقیقی هستند، نزدیکی و ارتباط بیشتری با آثار ادبی و هنری دارند زیرا همانند پدید آورندگان و برخلاف اشخاص هم‌گروه خویش، شخصیت ایشان نیز در اجرای آثار تأثیرگذار است و این خصیصه مقتضی حمایت از منافع معنوی ایشان است. در حالی که دو دسته دیگر (تولید کنندگان حامل‌های شنیداری و سازمان‌های پخش رادیو تلویزیونی) که معمولاً اشخاصی حقوقی هستند و در زمینه تأمین مالی و فنی نقش آفرینی می‌کنند، صرفاً شایسته حمایت‌های مالی هستند.

حق ولایت و حق احترام به اجرا در قانون مالکیت فکری فرانسه تصریح شده است. البته مواردی همچون الزامات فنی و نیز قراردادهای خصوصی می‌تواند قلمرو این دو حق را محدود نماید. در عدم پذیرش حق اصلاح و استرداد، در حقوق فرانسه، تردیدی نیست. حق افشا نیز در دکترین حقوقی و رویه قضایی غالب فرانسه پذیرفته نشده است. از نظر معاهدات WPPT و پکن، حق ولایت و حق احترام به اجرا پذیرفته شده است و حمایت از حرمت اجرا ناظر به فرضی است که نقض آن موجب لطمه به شهرت هنرمند مجری شود. از نظر معاهده پکن الزامات فنی برای حق حرمت محدودیت ایجاد می‌کند. بر اساس معاهدات یادشده، تأمین منافع معنوی ناشی از حقوق پیش گفته مهم است ولی شیوه حمایت اهمیتی ندارد. از سوی دیگر، متون قانونی ایران در مورد هنرمندان مجری و حقوق معنوی ایشان مقررات مستقلی ندارد. تلقی اجراها به عنوان آثار ادبی و هنری، به ویژه در مقام استفاده از ضمانت اجراهای کیفری، نیز دشوار است. تدوین کنندگان لایحه حمایت از مالکیت فکری، با درک این نقیصه، ضمن پیش بینی مقررات مستقل برای حقوق مرتبط (مجاور)، با شناسایی دو حق ولایت و حرمت اجرا، محدودیت‌های حق ولایت ناشی از الزامات فنی و

قراردادهای خصوصی را پذیرفته‌اند و حمایت از حق حرمت را مانع از تغییرات غیر متعارفی دانسته‌اند که به اعتبار و شهرت هنرمند مجری لطمه وارد می‌سازد؛ البته تعابیر این لایحه در تبیین حق حرمت که شائبه تجویز اقدامات خودسرانه برای هنرمند مجری دارد، نیازمند اصلاح است. با توجه به موارد مطرح شده، در تحقیق حاضر سعی می‌شود ابعاد و زوایای حمایت از حقوق معنوی هنرمندان مجری اثر در حقوق ایران و فرانسه مورد واکاوی قرار گیرد و جنبه‌های تفاوت و تشابه آن تشریح گردد.

۱-۲ پیشینه و تاریخچه موضوع تحقیق

فرهادی (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان مالکیت ادبی و هنری در کنوانسیون برن^۱ با مقایسه در حقوق ایران و فرانسه معتقد است که حقوق پدید آورندگان آثار ادبی و هنری در کنوانسیون برن و مقایسه با حقوق ایران و فرانسه موضوع این پایان نامه است. این حقوق با توجه به ذاتی بودن حس مالکیت در انسان‌ها در همه ادوار وجود داشته است. درباره ماهیت این حقوق از میان دیدگاه‌های مختلف، نظریه حقوق فکری به عنوان حقوقی ویژه، بهترین نظریه است. مالکیت یا حقوق فکری دارای مزایای قانونی مادی و غیر مادی و مربوط به شخصیت پدیدآورنده اثر و موضوع آن اثر پدیدآورنده است که غیرمادی می‌باشد. این حقوق به دو بخش مالکیت ادبی و هنری و مالکیت صنعتی تقسیم می‌شود که کنوانسیون برن کاربردی‌ترین و اساسی‌ترین سند در حمایت از آثار موضوع بخش نخست است. حقوق پدید آورندگان آثار ادبی و هنری دارای دو جنبه معنوی و مادی است: حق انتساب اثر، تمامیت اثر و انتشار اثر از حقوق معنوی پدیدآورندگان است که دو مورد نخست مورد تصریح کنوانسیون برن است و همه آن‌ها ویژگی دائمی و غیر قابل انتقال بودن را دارند و مشمول مرور زمان نمی‌شوند. حق تکثیر، اقتباس، توزیع، نمایش عمومی، قرائت عمومی اثر، ترجمه و تعقیب نیز حقوق مالی یا اقتصادی پدیدآورندگان است که موقتی و قابل نقل و انتقال هستند. در ماده ۷ کنوانسیون برن قاعده کلی حمایت از آثار، دوران حیات و ۵۰ سال پس از مرگ پدید آورنده تعیین شده است و قانونگذار ایران این مدت را تا ۳۰ سال پس از مرگ پدید آورنده قرار داده است. در مجموع رویکرد فقهی و قانونی در ایران این حقوق را تایید می‌کند اما تعدد قوانین و موارد ابهام یا سکوت در آن، نیاز به بازنگری و یکپارچه کردن قوانین ملی را نشان می‌دهد.

نسیم فر (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان بررسی تطبیقی حق تعقیب در حقوق مالکیت ادبی هنری با تاکید بر فقه امامیه و حقوق ایران معتقد است که یکی از حقوقی که در برخی نظام‌های حقوقی به عنوان حقی مادی برای پدیدآورنده اثر هنری مورد پذیرش واقع شده است «حق تعقیب» یا «حق باز فروش اثر» است. حق تعقیب، حقی است که برای پدید آورنده برخی آثار هنری بوجود آمده و به موجب آن پدید آورندگان در منافع حاصل از فروش‌های بعدی اثر سهیم هستند به نحوی که درصدی از ثمن باز فروش اثر را دریافت می‌کنند. این حق دارای ویژگی‌هایی است که آن را از سایر حقوق مادی متمایز می‌نماید. از جمله این که غیر قابل انتقال به صورت ارادی است و در برخی نظام‌های حقوقی غیرقابل اسقاط و غیر قابل توقیف محسوب می‌شود. ذی نفعان حق مزبور پدید آورندگان آثار هنری مورد نظر و ورثه آنان و در برخی نظام‌های حقوقی موصی لهم می‌باشند. متعهد پرداخت حق تعقیب نیز بسته به مورد بر عهده فروشنده، خریدار و یا واسطه‌ی فروش است. به لحاظ فقهی، این حق از مسائل مستحدثه بوده و پذیرش آن با استناد به لاضرر با

¹ Berne Convention

بنای عقلاء مواجه با اشکال است منتهی شاید بتوان از طریق شرط ضمن عقد این حق را برای پدیدآورنده قائل شد. در قوانین فعلی ایران، حق تعقیب شناسایی نشده است.

نصری (۱۳۹۶) در کتابی با عنوان مطالعه تطبیقی حقوق مالکیت ادبی و هنری در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران و افغانستان معتقد است که حقوق مالکیت ادبی و هنری یکی از شعبات و متعلقات حقوق مالکیت‌های فکری یا معنوی قلمداد می‌شود حقوق مالکیت فکری به مجموعه حقوق انحصاری مادی و معنوی اطلاق می‌گردد که برای پدیدآورندگان و صاحبان آثار فکری در نظر گرفته شده است. حقوق مولف و حقوق مجاور از مصادیق اصلی حقوق مالکیت‌های ادبی و هنری محسوب می‌شوند. برای حمایت از حقوق آفرینش‌های ادبی و هنری و نظم‌دهی به امور متعلق به این آفرینه‌ها در سطح ملی و بین‌المللی؛ مقررات و معاهدات گسترده‌ای تصویب و تدوین شده است. در سیستم حقوقی ایران و افغانستان نیز، قوانین خاصی در این خصوص، وضع گردیده است. در نظام حقوقی ایران برای حمایت از حقوق مالکیت‌های ادبی و هنری، کتب، مقالات و پژوهش‌های در خور توجهی صورت گرفته است اما سیستم حقوقی افغانستان، از این حیث، در تنگنا قرار دارد.

مافی (۱۳۹۵) در کتابی با عنوان اجرای حقوق مالکیت ادبی و هنری و حل و فصل اختلافات آن بر اساس موافقت‌نامه تریپس و حقوق ایران معتقد است که ایجاد بسترهای لازم برای اجرای حقوق مالکیت ادبی و هنری و نظام حل و فصل اختلافات آن، از دغدغه‌های مهم کشورها در راستای حمایت از حقوق پدیدآورندگان و دارندگان حقوق مالکیت ادبی و هنری می‌باشد. این دغدغه بخصوص در کشوری مانند ایران که قصد الحاق به سازمان جهانی تجارت و در نتیجه اجبار به پذیرش موافقت‌نامه‌های آن از جمله موافقت‌نامه تریپس^۱ ناظر بر جنبه‌های تجاری حقوق مالکیت فکری را دارد، دوچندان خواهد بود. تحلیل و واکاوی مفاد موافقت‌نامه تریپس، بررسی شیوه‌های اجرای این حقوق در مکانیسم سازمان جهانی تجارت، تبیین نظام حل و فصل اختلافات مقرر در آن و نیز تطبیق آنها با قوانین و مقررات این حوزه در نظام حقوقی ایران با نگاهی به کنوانسیون برن در رابطه با حقوق مالکیت ادبی و هنری از جمله بارزترین موضوعاتی است که مورد بررسی قرار گرفته است. این بررسی‌ها ما را به شناسایی خلاءهای موجود و چگونگی دستیابی به راه‌حل‌های مربوط از جمله اتخاذ راهکارهای تضمین حمایت از پدیدآورندگان و دارندگان حقوق مالکیت ادبی و هنری شامل کیفیت اجرا و ضمانت اجرای این حقوق و ایجاد نظام صحیح حل و فصل اختلافات در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران رهنمون می‌سازد.

فتحی زاده (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان مقایسه حقوق هنرمندان و مجری در حقوق ایران و کنوانسیون پکن معتقد است که در ارتباط با حمایت از اجراهای دیداری شنیداری و تثبیت اجرا به صورت دیداری شنیداری مهم‌ترین گام معاهده‌ی اجراهای دیداری شنیداری پکن ۲۰۱۲ می‌باشد. معاهده‌ی اجراهای دیداری شنیداری پکن که نسبت به معاهدات پیش از خود حقوق جامع تری را برای اجراکنندگان پیش بینی کرده‌اند حقوق پخش رادیویی تلویزیونی و مراسله به عموم، حق تثبیت اجرا، برای اجراهای تثبیت نشده و حقوق مادی تکثیر مستقیم یا غیرمستقیم، حق توزیع به عموم، حق اجاره‌ی تجاری به عموم، حق قابل دسترس کردن از طریق وسایل باسیم یا بی‌سیم را برای اجراهای تثبیت شده خود مقرر کرده اند. دو

^۱ TRIPS Agreement

معاهده‌ی مذکور حقوق اخلاقی سرپرستی اثر و احترام به اجرا را نیز مقرر کرده اند. در حقوق داخلی ایران پیش نویس لایحه‌ی قانون جامع حمایت از حقوق مالکیت ادبی و هنری و حقوق مرتبط در فصل اول بخش سوم، از اجراکنندگان صراحتاً حمایت کرده است. در پیش نویس مذکور حقوق تثبیت اجرا، برای نخستین بار؛ حق پخش رادیویی تلویزیونی و سایر صور ارسال عمومی؛ حق تکثیر مستقیم یا غیرمستقیم اجرای تثبیت شده؛ حق پخش عمومی اجرای تثبیت شده، از طریق روش‌های انتقال مالکیت؛ حق اجاره‌ی اجرای تثبیت شده و حق در اختیار عموم قرار دادن برای اجراکنندگان پیش بینی شده است.

۱-۳ اهمیت و ارزش تحقیق

اجرای آثار یکی از حقوق مادی پدیدآورندگان آثار ادبی هنری است، لذا اشخاصی که به اجرای اثر می‌پردازند باید از خالق آن اجازه داشته باشند، اگرچه هنرمندان مجری غالباً بیش از پدیدآورندگان آثار در بین مردم شناخته شده‌اند و چه بسا بتوان راز ماندگاری بسیاری از آثار در ذهن مردم را اجرای خوب هنرمندان اجراکننده آن اثر دانست، ولی این اشخاص مورد حمایت سیستم حق مولف قرار نگرفته و هم ردیف پدیدآورندگان محسوب نشده اند. اجراکنندگان صرفاً منتقل الیه حق اجرای پدیدآورندگان نیز نیستند، بلکه به عنوان یکی از اشخاص مورد حمایت سیستم حقوق مرتبط قلمداد می‌شوند. این سیستم از حیث سلسله مراتب مادون سیستم حق مولف است و از اشخاصی حمایت می‌کند که به اجرا، انتشار و پخش آثار می‌پردازند. از آنجا که مسئله هنرمندان مجری و حقوق ایشان در قوانین ایران تصریح نشده است، استفاده از تجارب نظام‌های پیشرو و اسناد بین المللی مرتبط می‌تواند به تبیین مناسب موضوع در حقوق ایران و توسعه ادبیات حقوقی کمک کند. بنابراین، این جستار ضمن مطالعه تطبیقی موضوع در حقوق فرانسه، سعی دارد به تبیین تفاوت‌ها و تشابهات حقوقی دو کشور در خصوص حقوق معنوی هنرمندان مجری اثر در حقوق ایران و فرانسه بپردازد و ابعاد مختلف آن را مورد واکاوی قرار دهد.

۱-۴ اهداف تحقیق

۱-۴-۱ هدف اصلی

- ۱- بررسی مقایسه‌ای حقوق معنوی هنرمندان مجری اثر در حقوق ایران و فرانسه
- ۲- تبیین راه‌های مقایسه حقوق معنوی هنرمندان مجری اثر در حقوق ایران و فرانسه

۱-۴-۲ اهداف فرعی

- ۱- بررسی منظور از هنرمندان مجری اثر در نظام حقوقی ایران و فرانسه
- ۲- شناخت مصادیق قابل مناقشه حقوق معنوی هنرمندان مجری اثر در حقوق ایران و فرانسه

۱-۵ سوال های تحقیق

۱-۵-۱ سوال اصلی

- ۱- حقوق ایران و فرانسه در خصوص حقوق معنوی هنرمندان مجری اثر دارای چه رویکردی می‌باشند؟
- ۲- تبیین راه‌های مقایسه حقوق معنوی هنرمندان مجری اثر در حقوق ایران و فرانسه چگونه می‌باشد؟

۱-۵-۲ سوالات فرعی

- ۱- منظور از هنرمندان مجری اثر در نظام حقوقی ایران و فرانسه کدام است؟
- ۲- مصادیق قابل مناقشه حقوق معنوی هنرمندان مجری اثر در حقوق ایران و فرانسه چگونه است؟

۱-۶-۶ فرضیه‌های تحقیق

۱-۶-۱ فرضیه اصلی

قانون مالکیت فکری فرانسه، با الهام از قواعد حقوق ادبی و هنری، حق ولایت و حق حرمت را برای هنرمند مجری پذیرفته است در حالی که در حقوق ایران این مهم مورد توجه قرار نگرفته است.

۱-۶-۲ فرضیه‌های فرعی

- ۱- منظور از هنرمندان مجری اثر در نظام حقوقی ایران با استمداد از مقررات موجود، هنرمند مجری را به عنوان هنرمند پدیدآورنده و مصداق ماده ۱ قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان می‌داند در حالی که در حقوق فرانسه منظور از هنرمندان مجری اثر، هنرمندانی است که در عرصه ادبی و هنری فعالیت دارند و انعکاس شخصیت پدیدآورنده در اثر موجب شده است برای وی حقوق معنوی پذیرفته شود.
- ۲- حق افشا و حق اصلاح و استرداد از مصادیق قابل مناقشه حقوق معنوی هنرمندان مجری اثر در حقوق ایران و فرانسه است.

۱-۷ روش تحقیق

نوع روش در این پایان نامه توصیفی- تحلیلی و بر مبنای مطالعات کتابخانه‌ای می‌باشد.

۱-۸ ابزار گردآوری داده‌ها

ابزار گردآوری در این تحقیق با استفاده از فیش و به روش کتابخانه‌ای خواهد بود.

۱-۹ ابزار تجزیه و تحلیل

ابزار تجزیه و تحلیل داده‌ها در این تحقیق بنیادی- نظری به روش کتابخانه‌ای است.

۱-۱۰ کاربرد نتایج تحقیق

با توجه به اینکه حقوق ایران در خصوص حقوق معنوی هنرمندان مجری اثر ساکت مانده و در این خصوص قانونی ارائه نشده است بنابراین، استفاده قوه قضائیه، وزارت دادگستری، اساتید و دانشجویان رشته حقوق و گرایش‌های مختلف آن از تجربه کشورهای که در این زمینه دارای قوانین مدونی هستند می‌تواند منجر به ارائه قوانین مدونی در این زمینه شود.

فصل دوم:

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

در این فصل به بررسی مبانی و مفاهیم تحقیق می‌پردازیم. مبانی، متغیرهای مهم را در وضعیتی که مرتبط با مساله پژوهش است شناسایی و مشخص می‌کند و پیوند این متغیرها را به گونه ای منطقی ارائه می‌دهد. روابط موجود میان متغیرهای مستقل، متغیرهای وابسته و متغیرهای تعدیل‌کننده و مداخله‌گر روشن می‌شود. با توجه به این امر، در این فصل مهم‌ترین مفاهیم پژوهش و همچنین مبانی مورد استفاده را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

۲-۱-۱ مبانی و مفاهیم مربوط به حق

۲-۱-۱-۱ مفهوم حق

حق در لغت به معنای راست، درست، ثابت، ضد باطل، یقین و عدل، نصیب و بهره به کار رفته است (فتح ...، ۱۴۱۵ ه.ق، ۱۶۴). فیلسوفان، فقهاء و حقوقدانان نیز حق را تبیین کرده‌اند که در ادامه به بیان آن می‌پردازیم:

۲-۱-۱-۱-۱-۱ حق از دیدگاه دکتر کاتوزیان

دکتر کاتوزیان حق را چنین تعریف نموده: سلطه و اختیاری است که حقوق هر کشور به منظور حفظ منافع اشخاص به آنها می‌دهد. در جایی دیگر امتیاز و نفعی است متعلق به شخص، که حقوق هر کشور در مقام اجرای عدالت از آن حمایت می‌کند و به او توان تصرف در موضوع حق و منع دیگران از تجاوز به آن را می‌دهد.

۲-۱-۲ مهم‌ترین مصادیق حقوق معنوی در خصوص آثار ادبی و هنری

مهم‌ترین مصادیق حقوق معنوی در خصوص آثار ادبی و هنری عبارتند از:

الف) حق تصمیم‌گیری در مورد انتشار یا عدم انتشار اثر

برخی اساتید از این حق به حق انتشار تعبیر می‌کنند؛ اما این تعبیر باعث می‌شود تا «حق نشر اثر» - که از مصادیق حقوق مادی است - به ذهن تداعی شود؛ لذا عبارت مذکور در بند الف مناسب‌تر به نظر می‌رسد. تصمیم‌گیری در مورد نخستین انتشار یا عدم انتشار اثر، حق انحصاری پدید آورنده است و هیچ مقامی نمی‌تواند او را مجبور به این کار کند. پس از مرگ صاحب اثر در صورت عدم انتشار آن اثر در زمان حیاتش قائم مقام قانونی او می‌تواند در این خصوص اتخاذ تصمیم کند.

ب) حق ولایت بر اثر (حق انتساب اثر)

این حق پیوندی است که صاحب اثر را به اثر خلق شده مرتبط می‌کند. به موجب این حق هرگاه اثر منتشر گردد باید نام پدیدآورنده با نام مستعار او روی اثر درج شود مگر اینکه پدیدآورنده تصمیم به انتشار بی‌نام اثر بگیرد. هم‌چنین او می‌تواند به استناد این حق، نسبت به انتساب جعلی اثر اعتراض کند.

ج) حق حرمت اثر (تمامیت اثر)

از آنجا که اثر فکری به شخصیت آفریننده او وابسته است، از این رو تمامیت اثر باید محترم شمرده شود و هیچکس بدون موافقت خالق اثر نباید آن را تغییر دهد. این حق دیگران را از تحریف، ناقص سازی و تغییرات اثر مورد حمایت منع می‌کند.

د) حق عدول یا استرداد

به موجب این حق، پدید آورنده اثر ادبی و هنری، پس از انتقال حق بهره‌برداری مادی از اثر و حتی پس از انتشار، می‌تواند آن را پس گرفته و مانع نشر مجدد آن شود. فلسفه شناسایی این حق آن است که شخصیت صاحب اثر در آنچه پدید آورده متبلور شده است و هنگامی که بنا به مصالحی مایل به انتشار مجدد اثر خود نیست تحمیل قرارداد بر او، اجبار وی به خلق اثر است که عملی غیر قانونی و غیراخلاقی به شمار می‌آید. از میان این چهار مصداق حق معنوی، حق استرداد اثر و حق تصمیم‌گیری در مورد انتشار با عدم انتشار اثر تنها در برخی کشورها مانند فرانسه بر خلاف کشورهای کامن‌لا^۱ پذیرفته شده است.

۲-۱-۳ نگاهی به پیشینه و جایگاه حق انتساب در نظام‌های مهم حقوقی

تاریخچه حق انتساب اثر در کشورهای غربی به دوران یونان باستان و امپراتوری رم باز می‌گردد. در آن عصر، با اینکه حقوق اقتصادی پدیدآورنده بر اثر فکری هنوز به رسمیت شناخته نشده بود، اما حقوق اخلاقی پدیدآورنده به معنای سنتی‌اش به اجمال مورد شناسایی واقع شده بود. در یونان آن زمان، دسته‌های مختلفی از پدیدآورندگان آثار فکری همچون نمایشنامه‌نویسان، شاعران و فلاسفه از حق انتساب اثر نسبت به آثارشان برخوردار بودند. البته سازندگان آثار موسیقایی از این حمایت بی‌بهره بودند، زیرا در آن عصر عقیده بر این بود که پدیدآوردن اثر موسیقی در اصل ناشی از نیروی طبیعت و کیهان است و نه خلاقیت و تلاش شخصی پدیدآورنده آن. حقوق روم هم کوتاهی در معرفی پدیدآورنده به عنوان خالق اثر را یک نوع سرقت ادبی به حساب می‌آورد. در دوران قرون وسطی، کلیسای کاتولیک کنترل شدیدی را بر روی انواع آثار ادبی و هنری به ویژه آثار موسیقایی اعمال نمود. با وجود این، به موازات گسترش شهرها در قرون وسطی، انجمن‌هایی در حوزه‌های مختلف ادبی و هنری به وجود آمد تا منافع پدیدآورنده و خلاقان آثار فکری را مورد حمایت قرار دهد که در نتیجه تلاش‌های آن‌ها، تنها برخی از حقوق مادی پدیدآورندگان آثار خلاق مورد شناسایی واقع

^۱ Common law

شد. در دوره رنسانس هنرمندان درصدد کسب حمایت‌های حقوقی بیشتر از آثار هنریشان به ویژه حقوق اخلاقی‌شان برآمدند (کاظمی، ۱۳۹۲: ۱۳۹).

حقوق اخلاقی پدیدآورنده به مفهوم نوین آن در اواخر قرن ۱۸ به دنبال انقلاب کبیر فرانسه در آن کشور مطرح شد. از لحاظ تاریخی، به طور کلی کشورهای دارای نظام حق مؤلف در مقایسه با کشورهای دارای نظام کپی‌رایت حمایت قوی‌تری از حقوق اخلاقی به عمل آورده‌اند. بر این منوال، حق انتساب اثر به عنوان یکی از نخستین ابعاد شناسایی شده حقوق اخلاقی پدیدآورنده اثر ادبی یا هنری، ابتدا در اوایل قرن ۱۹ در فرانسه و آلمان پا به عرصه وجود گذاشت؛ در نظام حقوقی فرانسه دوازده سال پس از شناسایی حق افشا اثر حق پدیدآورندگی اثر برای نخستین بار در سال ۱۸۳۶ در پرونده حقوقی ماسن مطرح و مورد شناسایی قاضی دادگاه استیناف فرانسه قرار گرفت (کاظمی، ۱۳۹۲: ۱۴۵).

از لحاظ تاریخی نیز در حقوق انگلستان، گرچه در دو قرن پیش در پرونده میلار علیه تیلور کامن لا این فرصت طلایی را پیدا کرد تا حمایت از حقوق اخلاقی را برای پدیدآورندگان آثار فکری به طور مستقیم شناسایی نماید، اما متأسفانه این امر حاصل نشد تا اینکه در قانون مالکیت فکری ۱۹۸۸ این تحول بوجود آمد و چند بُعد از ابعاد حقوق اخلاقی از جمله حق انتساب به رسمیت شناخته شد. شایان ذکر است قبل از تصریح به حقوق اخلاقی در قانون انگلستان، نظام حقوقی انگلستان حمایت از این حقوق را از طریق نظام حقوق قراردادی و یا از راه جبران خسارت‌های کامن لا برای این چنین شبه جرم‌هایی (مسئولیت مدنی) در نظر گرفته بود، از قبیل افشای موضوعات محرمانه، افتراء یا دروغ مُضَر.

از منظر قوانین بین‌المللی و حقوق موضوعه کشورها حق مزبور برای نخستین بار در سال ۱۹۲۸ در اصلحیه کنوانسیون بین‌المللی حقوق مؤلف - کنوانسیون برن مصوب ۱۸۸۶ - در ماده ۶ مکرر آن آورده شد و پس از آن بود که اغلب قوانین داخلی کشورها به ویژه کشورهای رومی ژرمنی دارای نظام حق مؤلف این حق را به تدریج مورد شناسایی قرار دادند^۱. با وجود این، حق مزبور در قوانین کشورهای کامن لا دارای نظام کپی‌رایت با استقبال کمتری همراه شده به طوری که کشورهای نظیر انگلستان تحت تأثیر الزام کنوانسیون برن تنها در دهه‌های اخیر مجبور به شناسایی حق مزبور شدند و این در حالی است که ایالات متحده امریکا حتی علیرغم الحاق به برن هنوز به طور گسترده این حق را به رسمیت نشناخته است؛ هر چند اخیراً به صورت محدود این حق را نسبت به آثار هنری زیبا مورد شناسایی قرار داده است. با وجود این، به نظر برخی از حقوق‌دانان امریکایی حق انتساب از نقطه نظر اخلاقی و معنوی، امری مسلم و غیر قابل انکار است. به همین خاطر بسیاری از اندیشمندان حقوقی معتقدند در ایالات متحده امریکا هم، حقوق اخلاقی به طور عام

^۱ - به عنوان نمونه، قانون مالکیت فکری فرانسه در اصلحیه ۱۹۵۷ این قانون در ماده ۱ - ۱۲۱ این حق را برای اولین بار به رسمیت شناخت.